

Atıf/Citation: Akbay, Y. (2025). Celil Memmedguluzade'nin "Danabaş Köyünün Öyküsü" eserinde kadının uyanışının Bahtinci bir bakışla incelenmesi. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 8 (1), 1-12. DOI: <https://doi.org/10.37999/udekad.1555709>

Yakut AKBAY*^{ID}

CELİL MEMMEDGULUZADE'NİN "DANABAŞ KÖYÜNÜN ÖYKÜSÜ" ESERİNDE KADININ UYANIŞININ BAHTİNCİ BİR BAKIŞLA İNCELENMESİ

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Celil Memmedguluzade'nin 1894 yılında yayımlanan *Danabaş Köyünün Hikâyeleri* adlı öykü kitabından "Danabaş Köyünün Öyküsü" başlıklı hikâyesini temel alarak, Azerbaycan'da kadınların bilinçlenmesi, toplumsal gerçekçilik, ataerkil yapılar ve cehalet konularını ele almaktır. Metin, Mihail Bahtin'in çok-dillilik, çok-seslilik, diyalojizm ve karnavalesk kavramları kullanılarak incelenmiştir. Çalışmada, ana kadın karakter Zeynep'in, 19. yüzyılda kadınların temel hak ve özgürlüklerden mahrum bırakılmasına rağmen, bu hakları elde etmek için nasıl mücadele ettiklerini ortaya koyduğu savunulmaktadır. Eserin Bahtinci perspektiften okunması, Zeynep'in diğer karakterlerle olan etkileşimlerini ortaya koyan önemli bir araç olarak işlev görmüştür. Bu tutumun mizahi bir dille ele alınması ise, geleneksel ataerkil düzeni sorgulamaya ve alternatif bakış açılarına kapı aralamaya olanak tanımıştır. Karnavalesk yaklaşım, yazarın ciddi meseleleri daha erişilebilir ve eleştirel bir biçimde ele almasına, ayrıca bazı toplumsal normların absürtlüğünü vurgulamasına yardımcı olmuştur. Bu kapsamda, Zeynep'in deneyimleri, kadınlığın pasif bir temsili yerine, toplumsal diyalogun aktif bir parçası olarak görülmelidir. Bahtinci bir bakış açısı, Zeynep'in hikâyesini bireysel bir mücadelenin ötesinde, toplumsal bir değişimin sembolü olarak görmemizi sağlamaktadır. Dolayısıyla, bu çalışmanın önemi, Celil Memmedguluzade'nin "Danabaş Köyünün Öyküsü" adlı eserinin Mikhail Bahtin'in kuramsal kavramları çerçevesinde incelenmesiyle, 19. yüzyıl Azerbaycan'ında kadınların uyanış mücadelesinin bağlamsallaştırılmasında yatmaktadır.

Anahtar kelimeler: "Danabaş Köyünün Öyküsü", diyalojizm, çok-seslilik, karnavalesk, Azerbaycan kadını

EXAMINING THE WOMAN'S AWAKENING FROM A BAKHTINIAN PERSPECTIVE IN JALİL MAMMADGULUZADEH'S "THE TALE OF THE VILLAGE OF DANABASH"

ABSTRACT

This study aims to analyse the themes of women's awakening, social realism, patriarchal structures and ignorance in Azerbaijan in Jalil Mammadguluzadeh's story "The Tale of the Village of Danabash" from the collection *Stories from the Village of Danabash* (1894). The text is analysed based on Mikhail Bakhtin's concepts of heteroglossia, polyphony, dialogue and the carnivalesque. It is argued that the main female character, Zeynep, demonstrates how women, despite being denied basic rights and freedoms in the 19th century, struggled to attain them. A Bakhtinian perspective is important in illuminating Zeynep's interactions with other characters. The humorous treatment of these interactions makes it possible to question the traditional patriarchal order and open up alternative perspectives. The carnivalesque approach helps the author to address serious issues in a more accessible and critical way and to highlight the absurdity of some social norms. In this context, Zeynep's experiences should be seen as an active part of social dialogue rather than a passive representation of femininity. A Bakhtinian perspective allows us to see Zeynep's story as a symbol of social change beyond individual struggle. The significance of this study therefore lies in the examination of Jalil Mammadguluzadeh's "The Tale of the Village of Danabash" from the perspective of Mikhail Bakhtin's theoretical concepts, to contextualise the struggle for women's awakening in 19th-century Azerbaijan.

Keywords: "The Tale of the Village of Danabash", dialogism, polyphony, carnivalesque, Azerbaijani woman

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Bilim Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, İngilizce Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Ankara/Türkiye. E-posta: yakutakbay@gmail.com / Asst. Prof. Dr., Ankara Bilim University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of English Translation and Interpretation, Ankara/Türkiye. E-mail: yakutakbay@gmail.com

Giriş

19. yüzyıl ve 20. yüzyılın başlarındaki Azerbaycan edebiyatında Azerbaycan kadını temsili, dönemin toplumsal, kültürel ve siyasi yapısına bağlı olarak farklı biçimlerde betimlenmiştir. Bu dönemdeki Azerbaycan yazarları, kadının toplumsal rolü, hakları ve yaşam koşulları üzerine çeşitli görüşler sunmuşlardır. Mirza Fetali Ahundzade (1812-1878), Abbas Sıhhat (1874-1918), Celil Memmedguluzade (1866-1932), Abdurrahim Bey Hagverdiyev (1870-1933), Cafer Cabbarlı (1899-1934), Hüseyin Cavid (1882-1941), Yusuf Vezir Çemenzeminli (1887-1942) gibi önemli yazarlar bu kategoriye dahildir. Kadının eğitimi ve özgürlüğü konularına büyük önem veren bu yazarlar, eserlerinde kadın karakterleri genellikle geleneksel toplum yapısına ve ataerkil düzene karşı çıkan bireyler olarak tasvir etmiştir. Eğitim almamış olsalar bile, bu kadın karakterler akıllı ve cesur nitelikleriyle öne çıkmıştır. Basın, geleneksel Müslüman Azerbaycan toplumunda kadınların rolünü incelemek için önemli bir araç olmuştur (Altstadt, 1992, s. 53). Bakü'nün Batılılaşması ve Batılı tarzların, düşüncelerin ve bizzat Batılıların şehre akın etmesiyle birlikte, bu mesele ön plana çıkmıştır (Altstadt, 1992, s. 53). Dönemin mizah dergisi Molla Nasreddin (1906-1931) kadınlar ve kadın hakları üzerine eleştirilerde bulunmuştur. Dergi, kız çocuklarının eğitim sorunlarına dikkat çekiyor, küçük yaşta kızların yaşlı erkeklerle evlendirilmesine itiraz ediyor ve erkeklerin çok eşliliği ile muta nikâhı uygulamalarını sert bir dille eleştiriyordu (Morkoç, 2017, s. 1629). Üstelik, “eğitimsiz bırakılan kadınların ana olarak yetiştirdikleri nesillerin cahillik bataklığına sürüklendiği” ve “toplumun ilerlemek yerine sürekli gerilediği” de dergi yazarlarının eleştirdikleri en önemli toplumsal konulardan biri olmuştur (Adıgüzel, 2007, s. 13). Dergideki karikatürler, kentli Müslüman toplumunun peçeli ve gözlerden ırak kadınlarını, Edward dönemi Londra'sının kibar giyimli şık kadınlarıyla karşılaştırıyordu (Altstadt, 1992, s. 53). Modernleşme taraftarları için peçe, erkeklerin kadınlar üzerindeki hâkimiyetinin, zorla inzivaya çekilmelerinin ve cehaletlerinin bir sembolü haline gelmiştir (Altstadt, 1992, s. 54). Celil Memmedguluzade (1866-1932) öncülüğünde, Abdurrahim Bey Hagverdiyev (1870-1933), Mirza Alekber Sabir (1862-1911) ve Ali Nazmi (1878-1946) kadınlara yönelik adaletsizlikleri sürekli olarak gündeme taşıyor ve dergide sert eleştiriler içeren fıkra, hikâye ve şiirler yayımlıyorlardı. Molla Nasreddinciler olarak da bilinen ve dergi etrafında toplanan yazarların ileri sürdüğü bu demokratik fikirler, sadece Azerbaycan'ı değil, bütün Şark ülkelerini de etkilemiştir (Gahramanlı, 2015, s. 56). Celil Memmedguluzade, eserlerinde toplumsal eleştiriye ve reformist düşüncelere geniş yer verirken, özellikle kadınların toplumdaki yerini irdelemiş; onların sosyal adaletsizliklere maruz kaldığını ve toplumsal rollerinin sınırlandırıldığını vurgulamıştır.

Bu makalede, Celil Memmedguluzade'nin 1894 yılında yayımlanan *Danabaş Köyünün Hikâyeleri* adlı öykü kitabından “Danabaş Köyünün Öyküsü” başlıklı eseri temel alınarak, kadın karakter Zeynep üzerinden Azerbaycan'da kadınların bilinçlenmesi, toplumsal gerçekçilik, ataerkil yapılar ve cehalet konusu ele alınmaktadır. Memmedguluzade, eserlerinde cehaleti ifşa ederek, bunu kadınların toplumsal ve ekonomik bağımsızlıklarının önündeki en büyük engel olarak vurgular. Bu çalışma, Mihail Bahtin'in çok-dillilik, çok-seslilik, diyalojizm ve karnavalesk gibi kuramsal kavramları çerçevesinde gerçekleştirilerek, Zeynep karakterinin 19. yüzyıl Azerbaycan kadınının uyanışını ve toplumsal dönüşümdeki rolünü ortaya koymaktadır. Zeynep'in hikâyesi, ataerkil toplumun baskılarına karşı direnişi ve kendi sesini bulma çabasıyla, toplumsal değişim arayışını simgelemektedir. Bahtin'in kuramları, Zeynep'in karakterinin çok yönlü doğasını anlamada önemli bir araç sağlamaktadır. Eserin incelemesi, İlideniz Kurtulan'ın Türkiye Türkçesine çevirdiği metin üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın amacı,

Memmedguluzade'nin eserinin önemini ve Zeynep karakterinin toplumsal değişim sürecindeki kritik rolünü ortaya koyarak, edebî çalışmalara yeni bir perspektif kazandırmaktır.

Danabaş Köyünün Öyküsü Eserinin Konusu ve Eleştirel Realizm

19. yüzyılda Azerbaycan'da eleştirel realizm, özellikle edebiyat alanında önemli bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Bu hareketin temel özellikleri, toplumsal ve siyasi sorunları ele alması, günlük yaşamın gerçeklerini yansıtmaları ve idealist yaklaşımlardan ziyade gerçekçi bir bakış açısını benimsemesidir. Ayrıca, bu görüş doğrultusunda verilen eserlerde toplumsal meseleleri daha çarpıcı bir şekilde vurgulamak için çoğunlukla kara mizah kullanılmıştır (Koç, 2024, s. 320). Celil Memmedguluzade toplumun ironik yönlerini mizah yoluyla eserlerine yansıtan yazarlardan biridir. Yazarın önemli eserleri arasında *Danabaş Köyünün Hikâyeleri* (1894), *Ölümler* (1909) ve *Anamın Kitabı* (1919) yer almaktadır. Memmedguluzade'nin Azerbaycan fikir hayatına katkıları tartışılmaz (Makas, 1991, s. 1). Onun mizahı, dönemin sosyal ve politik yapısına ışık tutarken, aynı zamanda okuyucuyu düşündüren ve güldüren bir nitelik taşımaktadır. Özellikle cehalet, bağnazlık, adaletsizlik ve sosyal eşitsizlik gibi konular onun mizahının merkezinde yer almaktadır. Memmedguluzade, anlaşılır ve sade bir dille yazmıştır ve bu sayede mizahı, geniş bir kitleye ulaşmış ve etkili olmuştur. Mizahında, halktan karakterler ve tipler önemli bir yer tutmaktadır. Yazar, basın alanında da birçok yenilik getirmiştir. Molla Nasreddin mizah dergisinin yazarı olduğu için kendisine “Molla Nasreddin” lakabı verilmiştir (Makas, 1991, s. 1). Memmedguluzade, yoksulluk, cehalet, yolsuzluk gibi meselelerin yanı sıra kadın hakları ve kız çocuklarının eğitimi konusuna özel bir önem atfetmiş ve kadınların kölelik statüsünden, her türlü sömürden ve yozlaşan aile yapısıyla geleneklerin baskısından özgürleşmesi gibi meseleleri gündeme getirmiştir (Karagür, 2002, s. 272). Bunların arasında, “kız çocuklarının küçük yaşta evlendirilmeleri, evlilik ve boşanma, kılık kıyafet gibi konulardan başka, dayak, kız kaçırma ve namus için işlenen cinayetler gibi son derece önemli sosyal problemler” yer almıştır (Karagür, 2002, s. 278).

Memmedguluzade'nin “Danabaş Köyünün Öyküsü” (1894), *Danabaş Köyünün Hikâyeleri* derlemesinde yer alan hikâyelerden biridir. Hikâyede, köy yaşamı, feodal düzen, cehalet ve geleneksel toplumun sorunları ele alınmakta ve geri kalmışlık ve insanların bilgi eksikliği nedeniyle karşılaştıkları zorluklar eleştirilmektedir. “Danabaş Köyünün Öyküsü”, dönemin aydınlarının modernleşme çabalarını yansıtan önemli bir eserdir. Hikâye, 19. yüzyıl Azerbaycan'ında Danabaş adlı kurgusal bir köyde geçmektedir. Köydeki insanların günlük yaşam mücadeleleri, toplumsal yapı, ahlaki değerler ve gelenekler hikâyenin temel unsurlarını oluşturmaktadır. Hikâyede, ezilen kadınların ve kandırılan fakir insanların dramatik hatta trajik yaşamlarından kesitler sunulmaktadır. Danabaş köyünde yaşayan yaşlı Muhammed Hasan, Kerbela'yı ziyaret etmek için bir eşek satın alır. Köyün muhtarı Hudayarbey, bu eşeği ödünç alarak şehre gider. Onun amacı, rahmetli arkadaşı Haydar'ın dul karısı ve üç çocuk annesi Zeynep'e muta nikâhını kıydırmaktır. Hudayarbey, konakladığı handa eşeği rehin bırakarak borç para alır. Kadı, iki kelle şeker rüşvet alarak, yalancı şahitlerle kadının yokluğunda nikahı kıyar. Hudayarbey'in eşi Şeref, kocasının başka biriyle evlenmek istediğini öğrendiğinde büyük bir olay çıkarır. Zeynep'in oğlu Veligulu ise Hudayarbey'in kızı Gülsüm'e âşık olduğu için annesini Hudayarbey ile evlenmeye zorlar. Hudayarbey, ayrıca Zeynep'in oğlunu da kandırır ve onu karın tokluğuna çalıştırmaya başlar. Öte yandan, Muhammed Hasan polise derdini anlatamaz ve eşeğini ancak beş yıl sonra bulabilir.

Danabaş Köyünün Öyküsü hikâyesinde, özellikle Zeynep ve onun çocukları ile Muhammed Hasan amca ve onun ailesi arasındaki ilişkiler ön plandadır. Aynı zamanda köyün adı olan "Danabaş", hikâyenin temasıyla uyumlu olarak cehaleti ve toplumsal sınırlamaları sembolize etmektedir. Bu bağlamda, "Danabaş Köyünün Öyküsü", dönemin Azerbaycan toplumunun yapısını ve insan ilişkilerini eleştirel bir gözle irdeleyerek okuyucuya derin bir düşünce ve duygu dünyası sunmaktadır. Hikâyede, insan talihine dair iki çizgi, merkezi bir noktada birleşir: birincisi Zeynep ve çocuklarına, diğeri Muhammed Hasan amcaya ve ailesine aittir; bu iki çizginin kesiştiği merkezi noktada ise Hudayarbey bulunmaktadır (Gahramanlı, 2015, s. 57). Hikâye, aynı zamanda bireylerin sosyal statülerinin ve kaderlerinin ne denli iç içe geçtiğini gözler önüne sermektedir.

Mihail Bahtin'in Geliştirdiği Kuramsal Kavramlar

Edebiyat kuramcısı ve düşünür Mihail Bahtin'in özellikle çok-dillilik (heteroglossia), çok-seslilik (polyphony), diyalojizm (dialogism) ve karnavalesk kavramları, edebî ve dilbilimsel çalışmalarda büyük etki yaratmıştır. Bahtin'e göre, "felsefi monolojizm ortamında bilinçlerin sahici etkileşimi mümkün değildir, dolayısıyla sahici diyalog da mümkün değildir (2004, s. 135). Bahtin'in çok-seslilik kavramı, Dostoyevski'nin romanları üzerine yaptığı çalışmalarda ortaya çıkmıştır. Bahtin, Dostoyevski'nin eserlerinde çeşitli karakterlerin bağımsız seslerinin bulunduğunu ve bu seslerin yazar tarafından tek bir bakış açısına indirgenmediğini savunmaktadır. Çok-seslilik, farklı bakış açıları ve seslerin bir arada bulunması ve bunların birbirleriyle etkileşim içinde olması anlamına gelmektedir. Bunun yanı sıra, Bahtin, diyalojizmin dil ile ilişkisi dışında düşünülemez bir varlık olduğunu (Holquist, 2003, s. 39) ve tek bir doğrusal veya tek yönlü bir iletişim süreci olmadığını ileri sürmektedir. Diyalojizm, farklı seslerin, bakış açılarının ve söylemlerin bir araya gelerek, tüm bu farklılıkların diyalog ilişkisi içinde harmanlandığı bir etkileşim sürecidir (Holquist, 2003, s. 39). Bahtin, çok-dillilik (heteroglossia) kavramını esas olarak *The Dialogic Imagination* (1981) (Diyalojik Hayal Gücü) adlı kitabında ele almaktadır. Kitabın "Romanda Söylem" adlı bölümünde Bahtin, roman ile çok-dillilik (heteroglossia) arasındaki ilişkiyi şöyle açıklar: "Yazarın söylemi, anlatıcıların söylemleri, eklenmiş türler ve karakterlerin konuşmaları, yalnızca çok-dilliliğin romana girmesine yardımcı olan temel bileşenlerdir; her biri, çeşitli toplumsal seslerin ve bu sesler arasındaki çeşitli bağların ve ilişkilerin ortaya çıkmasına olanak tanır" (Bahtin, 1981, s. 301).

Mihail Bahtin'in geliştirdiği bir diğer kavram, karnavalesk, "alışıldık seyrinden çıkmış" ve "ters yüz edilmiş bir yaşam" ya da "dünyanın tersine çevrilmiş hali" ("monde à l'envers") olarak tanımlanmaktadır (2001, s. 238). Bu dönemde, sıradan hayatı düzenleyen yasalar, yasaklar ve kısıtlamalar geçici olarak ortadan kalkar (Bakhtin, 2001, s. 238). Özellikle hiyerarşik yapılar ve bu yapılarla bağlantılı korku, saygı, dindarlık ve görgü kuralları gibi toplumsal normlar askıya alınır (s. 238). Bu durum, insanlar arasındaki her türlü eşitsizlik biçiminin ortadan kalkmasını ifade etmektedir. Karnavalesk, parodi, mizah ve hiciv kullanarak mevcut düzenin sınırlarını sorgulamak ve alternatif bir bakış açısı sunmak için etkili bir araçtır ve edebiyatta toplumsal, kültürel ve ideolojik yapıların eleştirisi amacıyla kullanılmaktadır. Genel olarak Mihail Bahtin, geliştirdiği kavramlarla dilin ve söylemin çok katmanlı yapısını ifade etmekte ve dilin homojen bir yapı olmadığını, aksine birçok farklı sesin ve söylemin bir araya geldiği bir alan olduğunu savunmaktadır.

“Danabaş Köyünün Öyküsü” Eserinin Bahtinci Bir Bakışla İncelenmesi

“Danabaş Köyünün Öyküsü” (1894) hikâyesinde kadın karakterler, toplumun genel bakış açısını ve o dönemdeki kadınların durumunu yansıtır şekilde ele alınmıştır. Ana karakterler arasında yer alan kadınlar, ev düzeni, çocuk bakımı ve günlük işlerden sorumludur. Hikâyede, kadınların kendi fikirlerini beyan etmekten çekindikleri ve erkeklerin baskın olduğu bir toplumsal düzen betimlenmektedir. Bu yaklaşımla yazar, dönemin geleneksel cinsiyet rollerini ve kadınların sosyal yaşam içindeki yerini vurgulamaktadır. Zeynep karakteri, dönemin Azerbaycan toplumunda kadınların sahip olduğu sınırlı toplumsal konumu ve rolleri temsil etmektedir. Hikâyenin başında, Zeynep karakteri aşağıdaki şekilde tanıtılmaktadır:

Zeynep kırk, kırk iki yaşlarında, boylu boslu, esmer güzeli bir kadın. Bundan iki yıl önce eşi Kerbelayı Haydar öldü. Ondan kalan oğlu Veligulu on yedi yaşında ve iki kızı, Fizze yedi yaşında, Ziba dört yaşında. Zeynep deyince, “Nerede o eski Zeynep?” diyesi geliyor insanın... Kerbelayı Haydar’ın ölümü karısı Zeynep için büyük bir felaketti, anlatılamayacak kadar üzüldü. (Memmedguluzade, 2000, s. 59)

Yazar bu betimlemeyle, Zeynep’in yaşadığı toplumsal ve kişisel zorlukları vurgulamaktadır. Zeynep, eşini kaybettikten sonra hem ekonomik hem de duygusal olarak zor bir süreçten geçmektedir. Aynı zamanda, dönemin kadınlarının maruz kaldığı toplumsal baskılar ve sınırlamalar, Zeynep’in yaşamında somut bir şekilde anlatılmaktadır. Zeynep’in geçmişteki hali ve şimdiki durumu arasındaki fark, metinde farklı zamanların ve yaşantıların diyalojik bir etkileşimini ortaya koymaktadır. Onun geçmişteki canlı ve umut dolu hali ile şimdiki zor durumdaki hali, metin içinde çok-seslilik oluşturmaktadır. Zeynep’in fiziksel özellikleri ve eşinin genç yaşta ölümü gibi yaşamındaki travmatik olaylar anlatılırken hem anlatıcının gözlemi hem de toplumun Zeynep’e dair yargıları, “Nerede o eski Zeynep?” ifadesiyle yer almaktadır. Bu ifade, anlatıcının sadece Zeynep’in durumunu tasvir etmediğini, aynı zamanda onun toplum içindeki algısını ve diğer bireylerin onun üzerindeki etkilerini de yansıtmaktadır. Dolayısıyla, anlatıda yalnızca bireysel değil, toplumsal bir ses de yer almaktadır. Bu, anlatıcının tek bir mutlak bakış açısı sunmaktan kaçındığını ve farklı bilinçleri bir arada bulundurduğunu göstermektedir. Ayrıca, metinde, Zeynep’in travmatik deneyimlerine dair bilgi verilse de onun doğrudan düşüncelerine veya kendi sesiyle duygularına yer verilmemesi dikkate değer bir anlatım biçimidir. Zeynep’in sessizliği, Bahtin’in çok-seslilik kavramıyla çelişmek yerine, Zeynep’in toplumdaki kadın kimliğinin bastırılmışlığını veya kendi sesini duyurmakta karşılaştığı zorlukları vurgulamak için bilinçli bir tercih olarak yorumlanabilir.

Öte yandan, Zeynep’e muta nikahı kıydırmak isteyen köyün muhtarı Hudayarbey’in dış görünümü de dikkat çekicidir:

Hudayarbey’in ancak otuz yedi ya da otuz sekiz yaşı olmalı, daha fazla olamaz, daha az olabilir. Uzun boyludur, çok uzun boylu. Uzunluğu yüzünden eskiden bir lakabı vardı... Kimi zaman papağını çeker gözlerinin üstüne, papak kara, gözler kara, yüz kara... Papak altından ışıldayan gözler insanı oldukça korkutur. Bunlar önemli değil. Önemli olan Hudayarbey’in burnunun eğriliğidir. Bu eğrilik bildiğiniz eğrilerden değil, eşi benzeri bulunmaz. Burnu eğri çok güzeller gördüm, onunki bir acayip. Burnunun üstünde dikine yükselen bir kemik var, kemiğin alt tarafı etlidir, horoz ibiği gibi sola sarkmış. Doğuştan mı

böyle, sonra mı olmuş, onu bilmiyorum. Kısacası çirkin bir burun bu... Bu burunla Hudayarbey'e yakışıklı denemez. (Memmedguluzade, 2000, s. 37-38)

Celil Memmedguluzade'nin Molla Nasreddin dergisindeki karakterlerin tasvirlerinde genellikle hiciv ve alay unsurları yer almaktadır; Hudayarbey karakterinin betimlenmesinde de bu özellikler belirgin bir şekilde gözlemlenmektedir. Hudayarbey'in siyah papağını gözlerinin üstüne çekmesi buna örnek gösterilebilir. Yazar, geleneksel giysi ve aksesuarları kullanarak, bunlar üzerinden toplumun alışkanlıklarını ve bireylerin karakterlerini eleştirmektedir. Ayrıca, Hudayarbey'in burnunun “eğri”, “kemiğin alt tarafının etli ve horoz ibiği gibi sola sarkmış” ve “çirkin” olarak betimlenmesi (Memmedguluzade, 2000, s. 37-38), yazarın Molla Nasreddin dergisinde olduğu gibi, fiziksel özelliklerin mübalağası ve çirkinleştirilmesi yöntemiyle karakterlerin kişiliklerini ve toplum içindeki rollerini vurgulamaktadır. Hudayarbey'in fiziksel özelliklerinin abartılı ve grotesk bir şekilde tasvir edilmesi Bahtin'in karnavalesk öğelerindendir. Bahtin'e göre, “abartı, şişirmecilik ve aşırıya kaçma genelde grotesk biçimin temel özellikleridir” (2005, s. 333). *Rabelais ve Dünyası* kitabında grotesk, “fantastik boyutlara ulaşan bir karikatür” ve “uygunsuz olanın inanılmaz canavarı boyutlara taşınması” olarak tanımlanmaktadır ve bu sebepten, “grotesk her zaman yergidir” (Bahtin, 2005, s. 336). Hudayarbey'in “horoz ibiği gibi sola sarkmış” ve “doğuştan mı böyle, sonra mı olmuş” şeklinde betimlenen burun yapısı (Memmedguluzade, 2000, s. 37-38) gibi belirgin ve normalden sapma gösteren abartılı (hyperbole) fiziksel özellikleri sadece bir köy muhtarı olmadığını, toplumun yozlaşmış yapısını da ifşa eden bir karakter olduğunun altını çizmektedir.

Hikâyede, Zeynep güçlü bir kadın karakter olarak tasvir edilmiştir. Dul kalmasına rağmen, “büyük yitimine karşı hiçbir zaman isyan etmediği” (Memmedguluzade, 2000, s. 60) ve kendi ayakları üzerinde durabildiği vurgulanmaktadır. Hatta, Hudayarbey'in evlenme teklifine “Hudayar anırsın, kendine uygununu bulsun. Zeynep onun dengi değil, onu kapısına uşak bile tutmaz” şeklinde yanıt vererek reddetmiştir (Memmedguluzade, 2000, s. 64). Zeynep'in sözleri, onun bağımsızlığını ve kendi değerlerini savunduğunu yansıtırken, Hudayarbey'in teklifi geleneksel cinsiyet rolleri ve sosyal beklentilerle ilgilidir. Bu diyalojik etkileşim, Bahtin'in karnavalesk kavramı, toplumsal normların ve hiyerarşilerin geçici olarak alt üst edildiği, mizah ve kaosun hüküm sürdüğü durumları ifade etmektedir (2001, s. 238). Bahtinci bir bakışla, “Hudayar anırsın, kendine uygununu bulsun” gibi bir ifade, geleneksel toplumsal normların ve davranış kalıplarının tersine çevrildiği karnavalesk bir durumu yansıtmaktadır. Zeynep'in Hudayarbey'e uygun olmadığı ve onun kapısına uşak bile tutulmayacağı ifadeleri, sosyoekonomik eşitsizliklerin ve bu eşitsizliklere dayalı değer yargılarının alaya alındığı bir karnavalesk atmosfer yaratır. Bu atmosferde, eşitsizlikler mizahi bir şekilde ele alınır ve eleştirilir. Bu ifade, sosyal rollerin ve normların komik bir şekilde bozulduğunu ve sorgulandığını göstermektedir.

Zeynep'in kararlı duruşu, Hudayarbey'e karşı gösterdiği sert ve kesin tavır, onun iradesinin ve kararlılığının bir yansımasıdır. Hudayarbey'in Zeynep'i boyun eğdirmek amacıyla oğlu Veligulu'nu kullanması da Zeynep'i pes ettirmiyor. O, Zeynep'in oğluna kızını vermeyeceğini söylemesine rağmen, borç konusunu gündeme getirerek bir nevi baskı kurmaya çalışıyor. Ancak Zeynep, bu baskıya boyun eğmeyerek, borç meselesinin yasal yollarla halledilmesi gerektiğini ve kızı konusunda taviz vermeyeceğini açıkça belirtiyor (Memmedguluzade 2000: 65). Zeynep'in kendi isteklerini ve duygularını ön planda tutarak toplumun beklentilerine ve baskılarına karşı durması, kişisel bağımsızlığını ve kendi kararlarını verme yetisini vurgulamaktadır. Bu bağlamda,

19. yüzyıl Azerbaycan kadınının toplumdaki rolü ve haklarının oldukça sınırlı olduğunu da göz önünde bulundurmak gerekiyor. Kadınlar genellikle genç yaşta evlenir ve evlilikleri aileler tarafından düzenlenirdi. Yakışan (2017) 19. yüzyıl Azerbaycan kadınının durumunu aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

Bu dönemin kadınları temel hak ve özgürlüklerden mahrum edilmiş ve sosyal hayatın hiçbir alanında yer almayan kısıtlı alanda hareketine izin verilen bir nevi tutsaklık yaşamaktaydı. Toplumun ahlak anlayışına göre kadın, kendi adına karar alamaz ve bir erkeğin egemenliğinin dışında yaşamını idame etmesine izin verilemezdi. Öyle ki bir baba çocuk yaşta olan kızını birkaç eşi olan yaşlı bir adamla evlendirebiliyor ve bu toplumda oldukça olağan karşılanıyordu. Kadının iradesinin olmayışı, kendiliğinden birtakım istismarcıların da türemesine olanak tanımıştır. Kocasını ölen zengin kadınlarla evlenerek yaşamlarını sürdüren birtakım servet düşkünleri erkekler kadının servetinin sonu gelene dek gününü gün eder, sonra bir bahaneyle kadını boşayarak başka varlıklı dul kadınlara müşteri olurlardı. Kadınlar ise toplumun dışlayıcı yargısına maruz kalmamak için çoğu zaman “evde başı papaklı biri olmalıdır” anlayışıyla dedikodulardan kendisini korumak için bu erkeklerin ağına düşmekteydiler. (s. 97)

Zeynep karakteri de 19. yüzyıl Azerbaycan kadınının bir temsili olarak, erkek egemenliğinde bir hayat süren ve toplumun dayattığı ahlak anlayışı içinde sıkışıp kalmış olan bir kadındır. Zeynep’in hikâyesi, onun bireysel iradesi ve özgürlüğü üzerindeki baskılarla doludur. O da toplumun dışlayıcı yargılarından kaçınmak için belirli davranış kalıplarına uyum sağlamak zorunda kalmıştır. Bu yönüyle, Zeynep, Azerbaycan kadınlarının sosyal ve kişisel hayatlarındaki kısıtlamaları ve tutsaklık hissini yansıtan bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır. Hikâyenin ilerleyen bölümlerinde bu durum Zeynep’in önceden belirlenmiş kaderinde gözlemlenebilir; Zeynep, Hudayarbey’in baskılarına dayanamaz ve evlilik teklifini kendi iradesi dışında kabul etmek zorunda kalır. Yazar, Hudayarbey’in Zeynep’le evlenme amacını ironik bir üslupla anlatmaktadır:

Bunların hepsinden Hudayarbey’in tek bir amacı olduğu ortaya çıkıyor. Amacı evlenmek. Yani Zeynep’i almak. Öyleyse yaptıklarından dolayı onu suçlamak doğru değil, çünkü Şeriat’a aykırı bir istekte bulunmuyor. Ve Şeriat evlenmeye hiçbir zaman karşı değildir. Ayrıca evlenmek Hudayarbey’e oldukça gereklidir yani vaciptir. Neden vaciptir, çünkü evlenmek sevap işlerdendir. Başka neden vaciptir? Çünkü Hudayarbey’in karısı öyle çirkindir ki kimse elinden su alıp içmek istemez. Zeynep’in elineyse su dökemez. Neden vaciptir? Çünkü Hudayarbey yoksuldur, oldukça yoksuldur, Zeynep’i alınca yetimlerin malını yiyerek sınıf atlayacak. Böylesi yarardan hangi aptal tepir? Evet, tepmez. Daha siz Hudayarbey’i iyi tanımıyorsunuz, o çok akıllıdır, o hiç tepmez. (Memmedguluzade, 2000, s. 71-72)

Yukarıdaki alıntı, anlatının çok sesliliğini ve diyalojik yapısını vurgulayan bir örnektir. Bahtin bu olguyu Dostoyevski’nin romanlarına dayanarak, “açık diyalogdaki yanıtların kahramanların iç diyaloglarındaki yanıtlar tarafından kesilmesi ya da onlarla kesişmesi ve uyuşması” olarak açıklar (Bahtin, 2004, s. 353). Sonuç olarak “dış diyalog iç diyalogla, yani mikro-diyalogla ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır ve büyük ölçüde ona bağımlıdır. Her iki diyalog da bir bütün olarak romanın onları kuşatan büyük diyaloguyla ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır” (Bahtin, 2004, s. 353). Bu bağlamda, Hudayarbey’in evlenme amacının etrafında dönen çeşitli

bakış açıları ve düşünceler, tek bir otoriter ses yerine, farklı seslerin ve perspektiflerin bir arada var olduğunu gösteren bir yapı oluşturmaktadır. Anlatıcı, Hudayarbey'in evlenme isteğinin Şeriata uygun olduğunu belirtirken, aynı zamanda bu isteğin çıkarıcı ve ahlaki açıdan sorgulanabilir yönlerine dikkat çekmektedir. Bunu, Hudayarbey'in kendi sesiyle sorgulaması metinde bir diyalog oluşturmaktadır. Serbest dolaylı anlatım olarak da bilinen bu anlatım tekniği, karakterlerin iç dünyaları ile anlatıcının sesi arasındaki diyalojik ilişkiyi vurgulamaktadır. Bu tekniği kullanarak, anlatıcı, Hudayarbey'in evlenme isteğini şeriat ve dinî gerekçelerle yergili anlatımla savunmakta ve böylece bu düşüncelere eleştirel bir bakış açısı getirmektedir.

Zeynep, Hudayarbey'in defalarca kadıya şikâyetle bulunmasına rağmen, boyun eğmemiş ve bir süre Hudayarbey'in evinde kaldıktan sonra kendi evine dönmüştür. Bunun üzerine, Danabaş Köyü'nün altı kişilik erkekler konseyi, Zeynep'i Hudayarbey'in evine gitmeye ikna etmek amacıyla evine gelir:

Bu anda eve altı kişi girdi. Dördünü tanıyoruz, Kasımalı, Sebzali, Gafar ve Veligulu, kalan ikisini tanımıyoruz. Tanımadıklarımızdan birisi kırk beş, belki de ellilerinde, kırmızı sakallı, siyah papaklı, Danabaş Köyü'nün belediye başkanı Kerbelayı İsmail, öteki aynı yaşlarda yıprak siyah papaklı, kısa kaftan, beyaz şalvar, kara sakallı, Danabaş Köyü'nün yeni mollası, Molla Mehmed Gulu. (Memmedguluzade, 2000, s. 114)

Zeynep, belediye başkanı tarafından tehditlere bile maruz kalır: “Elimde kadının yazısı var... Kendi isteğinle kocanın evine yerleşmezsen, seni it ölüsü gibi sürükleyerek götürürüm. Kesinlikle öyle yaparım, aklını başına devşir” (Memmedguluzade, 2000, s. 116). Zeynep karakteri, 19. yüzyıl ataerkil toplumlarının kadınlara uyguladığı baskıyı ve kadınların bu baskıya karşı direnişini açıkça ortaya koymaktadır. Bu bakımdan, Mihail Bahtin'in çok-dillilik/söylemlilik (heteroglossia) kavramı, Zeynep'in durumu ve çevresindeki diğer karakterlerin seslerini analiz etmek için uygun bir çerçeve sunmaktadır. Çok-dillilik, bir metin içerisinde farklı konuşma biçimlerinin, sosyal dillerin ve bakış açılarının bir arada bulunmasıyla, genellikle farklı sosyal sınıfları, ideolojileri ve kültürel bağlamları nasıl temsil ettiğini açığa çıkarmaktadır (Bahtin, 1981, s. 263). Ayrıca Bahtin'in çok-dillilik kavramına göre, “her sözcük, toplumsal yüküyle birlikte yaşamını sürdürmekte olduğu bağlamın ve bağlamların tadını alır” (Rızvanoğlu, 2020, s. 129). “Danabaş Köyünün Öyküsü” hikâyesinde çok-dilliliğin hangi bağlamda gerçekleştiğini anlayabilmek için, toplumsal yapının ve güç ilişkilerinin metin içerisinde nasıl betimlendiğinin incelenmesi gerekiyor. Bu bağlamda, Zeynep'in evinde, Danabaş köyünün erkekler konseyini temsil eden karakterlerin fiziksel görünüşleri ve kıyafetleri aracılığıyla, farklı seslerin ve bakış açılarının aynı metin içinde nasıl bir araya geldiği görülebilmektedir. “Kırmızı sakallı” ve “siyah papaklı” tasvir edilen Kerbelayı İsmail, geleneksel otoriteyi ve gücü temsil etmektedir (Memmedguluzade, 2000, s. 114). Sakalı ve papak giymesi, onun yaşça olgun ve köydeki yönetici konumunu pekiştirmektedir. Buradaki fiziksel tasvir, onun toplumsal statüsünü ve otoritesini işaret eden bir ses oluşturmaktadır. Öte yandan, “kara sakallı”, yıpranmış “siyah papaklı”, “kısa kaftanlı” ve “beyaz şalvarlı” olarak betimlenen Molla Mehmed Gulu, dinî bir figürü simgelemektedir (Memmedguluzade, 2000, s. 114). Giyimi ve fiziksel özellikleri, onun da kimliğinin ideolojik bir otoriteye dayandığını yansıtmaktadır. Genel olarak, köyün erkekler konseyinin ve diğer otoritelerin Zeynep'i boyun eğdirmek için bir araya gelmesi, ataerkil düzenin korunmasına yönelik bir çaba olarak açıklanabilir. Buna karşın, Zeynep'in Hudayarbey'in evine gitmeyi reddetmesi ve

kendi evinde yaşamaya devam etmesi, ataerkil toplumun normlarına meydan okuyan güçlü bir bireysel direnişin ifadesi olarak okunabilir.

Hikâyenin sonunda, yıpranmış ama yılmamış Zeynep'in çocuklarıyla beraber evine dönmesi, onun bağımsızlığına verdiği değerin altını çizmektedir. Zeynep'in "vaktiyle toprağa gömdüğü, güvendiği arkadaşlarına emanet ettiği paraları, mücevheratı, altın gümüş takıları, giysileri, halıları, bakırları, kap kaçak ve benzeri şeyleri" (Memmedguluzade, 2000, s. 125) Hudayarbey'e boşanması koşuluyla verecek olması, onun özgürlüğü için maddi varlıklarını feda ettiğini göstermektedir. Bahtin'in diyalojik kavramı çerçevesinde, Zeynep'in özgürlük mücadelesi, hikâyedeki diğer seslerle ve toplumsal normlarla sürekli bir diyalog halindedir. Yazar, Zeynep'in yüzünün geçen süre içinde yaşlandığını belirterek, çektiği zorlukların fiziksel etkilerini de gözler önüne sermektedir: "Yüzü de bizim gördüğümüz yüz değil, geçen süre içinde çok yaşlanmış" (Memmedguluzade, 2000, s. 127). Bu durum, Zeynep'in yaşadığı toplumsal baskı ve kişisel direnişin bir yansıması olarak okunabilir.

Sonuç

19. yüzyıl ve 20. yüzyılın başlarındaki Azerbaycan edebiyatında kadınların temsili, toplumsal, kültürel ve siyasi yapılarla yakından ilişkilidir. Celil Memmedguluzade'nin "Danabaş Köyünün Öyküsü" adlı hikâyesi, dönemin Azerbaycan kadınlarının bilinçlenme sürecini ve toplumsal dönüşümlerini anlatan önemli bir eser olarak öne çıkmaktadır. Hikâye, Zeynep karakteri üzerinden ataerkil yapıların, cehaletin ve toplumsal eşitsizliklerin eleştirisini yapmaktadır. Eser, mizah unsurları ve eleştirel realizm yoluyla toplumsal sorunların anlaşılmasını sağlarken, kadın hakları ve eğitiminin önemine dikkat çekmektedir. Hikâyedeki Zeynep karakteri, cehaletle mücadele eden ve özgürlüğünü arayan Azerbaycan kadınlarını simgelemektedir. Bu bağlamda, "Danabaş Köyünün Öyküsü", yalnızca edebî bir eser olmanın ötesinde, toplumsal bir bellek ve değişim arayışının sembolü olarak değerlendirilebilir. Hikâyenin merkezinde yer alan Hudayarbey karakteri ise toplumsal adaletsizliklerin ve cehaletin temsilcisidir. Onun, Zeynep ve Muhammed Hasan amca gibi karakterler üzerindeki baskıcı tutumu, dönemin feodal yapılarının eleştirisini yansıtır. Bu karakterler arasındaki ilişkiler, bireylerin sosyal statülerinin ve kaderlerinin ne denli iç içe geçtiğini ortaya koymaktadır.

Eserdeki Zeynep karakterinin temsil ettiği Azerbaycan kadınının özgürlük mücadelesi, Mihail Bahtin'in diyalojizm, çok-dillilik (heteroglossia) ve çok-seslilik (polyphony) kavramları çerçevesinde incelenmiştir. Zeynep'in hikâyesi, dönemin Azerbaycan toplumunda kadınların sınırlı toplumsal konumlarını ve rolleri ile mücadelelerini açıkça gözler önüne sermektedir. Hikâyede, Zeynep'in diğer karakterlerle etkileşimi, onun kararlılığını ve direncini vurgulamakta, aynı zamanda toplumsal normlara ve ataerkil düzene karşı duruşunu sergilemektedir. Zeynep'in, Hudayarbey'in evlenme teklifine verdiği kesin ve ironik cevaplar, onun bağımsızlığını ve kendi değerlerini savunma çabasını yansıtmaktadır. Hudayarbey'in fiziksel özelliklerinin grotesk bir şekilde hicvedilmesi, Bahtin'in karnavalesk kavramı ile ilişkilendirilerek toplumsal hiyerarşilerin ve normların mizahi bir şekilde eleştirilmesini sağlamaktadır.

Zeynep'in toplumun beklentilerine ve baskılarına karşı durarak kendi kararlarını verme iradesi, onu güçlü bir birey olarak ön plana çıkarmakta ve bu duruş, Mihail Bahtin'in diyalojizm ve çok-seslilik kavramlarıyla anlam kazanmaktadır. Hudayarbey ve köyün diğer otoritelerinin temsil ettiği tekil, otoriter söylemin karşısında Zeynep, kendi sesini ve hakikatini ortaya koyarak

bir karşı söylem üretir. Bu karşı söylem, Bahtin'in diyalojik bir dünya anlayışı içinde, farklı fikirlerin ve değerlerin çatıştığı bir alan olarak eserde belirginleşir. Zeynep'in Hudayarbey'in evine gitmeyi reddetmesi ve kendi evinde kalmayı seçmesi, monolojik ataerkil söyleme karşı polifonik bir direniştir. "Danabaş Köyünün Öyküsü", Zeynep karakteri aracılığıyla yalnızca Azerbaycan kadınının özgürlük mücadelesini değil, aynı zamanda baskıcı toplumsal normların sürekliliğine meydan okuyan bir diyaloglar zincirini gözler önüne sermektedir. Zeynep'in kararlılığı ve direnci, Azerbaycan'ın toplumsal yapısındaki çelişkileri eleştirirken, modernleşme sürecinde kadınların toplumsal rollerini yeniden tanımlama çabalarını da yansıtmaktadır. Bu açıdan eser, Zeynep'in mücadelesi üzerinden, dönemin Azerbaycan toplumundaki dönüşüm ve uyanış sürecini çok sesli bir anlatı içinde şekillendirmekte ve literatüre eleştirel bir perspektif kazandırmaktadır.

Extended Abstract

This research examines the story "The Tale of the Village of Danabash" by Jalil Mammadguluzadeh from the collection *Stories from the Village of Danabash* (1894). Through the main female character Zeynep, the study analyses the awakening of women in the East, social realism, patriarchy, ignorance, and traditional values. "The Tale of the Village of Danabash" is explored by employing Mikhail Bakhtin's theoretical concepts of heteroglossia, polyphony, dialogism, and the carnivalesque. Within the Bakhtinian framework, the main female character – Zeynep's experiences and actions are analysed not only as a singular and passive representation of femininity but also as an active participant in a wider social dialogue. Jalil Mammadguluzadeh, who exposes ignorance in his works, identifies the lack of education among women in the East as the greatest obstacle to women's social and economic independence. Therefore, in "The Tale of the Village of Danabash", the author treats ignorance and social inequalities with black humour. The story depicts a social order in which women are reluctant to express their opinions and men dominate. With this approach, the author emphasises the traditional gender roles in 19th-century Azerbaijan and the position of women in social life. It particularly focuses on Zeynep's resistance to social pressure after becoming a widow and her fight for individuality and independence. Since Zeynep is portrayed as a representative of a 19th-century Azerbaijani woman, she leads a male-dominated life and is trapped in the moral codes imposed by society. Zeynep's story is full of pressure on her self-determination and freedom. Nevertheless, she is a strong female figure, which is accentuated by her strength to stand on her own two feet despite being a widow.

The main concepts of Mikhail Bakhtin, which form the backbone of this study, derive from his study of literary texts, in particular the works of Fyodor Dostoyevsky and François Rabelais. Polyphony, which means "many voices", refers to the idea that a text does not present a single, unified perspective but incorporates a variety of voices, each with its unique perspective. These voices are not subordinated to a single controlling viewpoint but coexist equally, allowing for a true multiplicity of perspectives. This contrasts with monologic literature, where one dominant voice or ideology controls the narrative. Hence, Bakhtin expresses the multi-layered structure of language and discourse and suggests that language is not a homogeneous structure, but rather a space in which many different voices and discourses meet.

A Bakhtinian reading of Jalil Mammadguluzadeh's "The Tale of the Village of Danabash" uncovers a rich interaction of voices within the narrative, particularly through the character of Zeynep. In Zeynep's case, heteroglossia manifests through various societal forces that shape her experience, including patriarchal traditions, the emerging voices of women striving for social

rights, and the tension between tradition and modernity. For instance, when the village chief Hudayarbey tries to make Zeynep his second wife for religious reasons, Zeynep resists the pressure from both Hudayarbey and the social order. The grotesque satire of Hudayarbey's physical features is associated with Bakhtin's notion of the carnivalesque, which is a humorous criticism of social hierarchies and norms. Furthermore, these hyperbolic physical features emphasise the fact that Hudayarbey is not only an authoritarian but also a figure who exposes the corrupt structure of society. Zeynep's sardonic responses to Hudayarbey create an atmosphere of humour in which the patriarchal order is temporarily undermined. The humorous treatment of Zeynep's interactions with her surroundings serves to subvert the traditional patriarchal order, making space for alternative perspectives. This carnivalesque approach enables the author to address serious topics in a more accessible and critical way, highlighting the absurdity of certain social norms.

Zeynep is a symbol of the multifaceted, polyphonic structure of Eastern society in the 19th century. Her character embodies the tension between the forces of tradition and the desire for social change, representing not just an individual's struggle but a remarkable social transformation. Her decision to resist the expectations and pressures of society by prioritising her desires and feelings underscores her self-reliance. At the end of the story, Zeynep's return to her home with her children demonstrates the value she places on her independence. Her resistance represents the stance of the Azerbaijani woman against the patriarchal order and her struggle for freedom. Mammadguluzadeh's story "The Tale of the Village of Danabash" symbolises the search for social change and Zeynep's quest for independence therefore manifests the crucial role of Azerbaijani women in this very change.

Kaynakça

- Adıgüzel, S. (2007). Tiflis Edebî Muhitinde Molla Nasreddin Dergisi ve Dergide Tartışılan Konular. *Bilig*, 41, 1-21. <https://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/1229-published.pdf>
- Altstadt, A. L. (1992). *The Azerbaijani Turks: Power and Identity under Russian Rule*. Hoover Press.
- Bakhtin, M. (2004). *Dostoyevski Poetikasının Sorunları*. (Çev. Cem Soydemir). Metis.
- Bakhtin, M. (2001). Karnaval'dan Romana: Edebiyat Teorisinden Dil Felsefesine Seçme Yazılar. (Çev. Cem Soydemir). Ayrıntı Yayınları.
- Bakhtin, M. (2005). *Rabelais ve Dünyası*. (Çev. Ç. Öztekin). Ayrıntı Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1965).
- Bakhtin, M. (1981). *The Dialogic Imagination: Four Essays*. (Çev. C. Emerson & M. Holquist). University of Texas Press.
- Gahramanlı, N. (2015). "Danabaş Köyü'nün Öyküsü" Hikâyesinde Sosyal Tenkit. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6 (6), 54-62. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/155076>
- Holquist, M. (2003). *Dialogism: Bakhtin and His World*. Routledge.

- Karagür, N. S. (2002). Molla Nasreddin Dergisinde Kadın Meselesinin Aksı. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 7, 267-284. <https://tkidergisi.com/file/molla-nasreddin-dergisinde-kadin-meselesinin-aksi>
- Koç, E. (2024). Azerbaycan Edebiyatında Eleştirel Realizm Akımı ve Temsilcileri. *Turcology Research*, 80, 319-326. <https://doi.org/10.62425/turcology.1488465>
- Makas, Z. (1991). *Azerbaycan Çağdaş Hikâye Antolojisi*. Kültür Bakanlığı.
- Memmedguluzade, C. (2000). *Danabaş Köyünün Öyküsü (öyküler)*. (Çev. İ. Kurtulan). Cumhuriyet.
- Morkoç, A. (2017). 20. Yüzyıl Başlarında Azerbaycan Edebiyatına Yansıyan Kadın Hukuksuzluğu. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 4 (14), 1628-1637. <https://doi.org/10.26450/jshsr.236>
- Rızvanoğlu, E. (2020). Wittgenstein ve Bakhtin'de tekdillilik ve çokdillilik sorunu. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 123-130. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/803590>
- Yakışan, R. (2017). 19. Yüzyıl Azerbaycan Kadınının Sosyal Durumunun Yenileşmesinde Hacı Zeynelabidin Tagiyev'in Etkileri. *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 92-111. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/315983>

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çatışma Beyanı/Declaration of Conflict: Çalışmada kişi ya da kurumlar arası çıkar çatışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0